

DE PORTUGEZEN

OP 24 februari 1916 vraagt Portugal op verzoek van de geallieerde Britten 36 Duitse koopvaardijsschepen die in de Portugese havens voor anker liggen. Op 9 maart 1916 verklaart Duitsland de oorlog aan de jonge, nog kwetsbare Portugese republiek. Op 17 januari 1917 is het Portugese Expeditiekorps, onder bevel van de Britten, officieel een feit. Van 2 februari 1917 tot 28 oktober van hetzelfde jaar vertrekken zo'n zestigduizend Portugezen naar Frankrijk.

Drie lange dagen op zee richting Brest, onder constante dreiging van onderzeese aanvallen. Dan is het nog a long way to het station van Aire-sur-la-Lys: nog 800 kilometer in drie dagen. De 1e divisie van generaal Gomes da Costa installeert zich in Théroouanne. De 2e divisie onder bevel van generaal Simas Machado gaat naar Fauquembergues. Het opperbevel van het Portugese Expeditiekorps zit in Roquetoire in het kasteel van Morande (met de royale kasteeltuin waar op 13 oktober 1917 in bijzijn van de Portugese president 45 Oorlogskruisen werden uitgereikt). De Portugese troepen kunnen goed overweg met de plaatselijke bevolking. Ze doen mee aan processies, begrafenissen, feesten – zoals de Sint-Jansvuren in juni – waar ze de cavaquinho (een soort gitaar) steevast tevoorschijn halen. De instructie van de troepen draait begin 1917 in Mametz, Clarques, Audincourt op volle toeren. Van 11 mei tot 5 november 1917 installeren de eenheden zich op het front. De Portugese zone vormt een soort trapeze rond Neuve-Chapelle, Laventie, La Couture, Saint-Venant. Het landgoed La Peyrouse in Saint-Venant wordt in juni de officiële verblijfplaats van

weerden zich zo goed mogelijk

De Portugese soldaten vochten dapper mee in de Slag bij de Leie. Een schreeuw bij de Leie waar ze halloze herinneringen malisten.

Fernando Tamagnini, commandant van het Expeditiekorps.

'Georgette' en opoffering

De winter is erbarmelijk in de loopgraven. Sneeuw, een kleumende vorst, de soldaten verafschuwen de Engelse rantsoenen. De Duitse aanvallen zijn verpletterend. Er woedt een revolutie in Portugal, versterking blijft uit. Het moreel zakt. Het Expeditiekorps is al meer dan vijfduizend man kwijt, waarvan ruim duizend gesneuveld. Het Britse opperbevel besluit op 6 en 9 april 1918 de troepen af te lossen. Het moment is helaas verkeerd gekozen: de Duitsers staan op het punt aan te vallen. De operatie 'Georgette' begint op 9 april om kwart over vier. De gruwelijke Slag bij de Leie: 100.000 frisse, goed getrainde Duitsers en een ondoordringelijk artillerievuur tegen 20.000 oververmoeide Portugezen.

'Ze weerden zich zo goed mogelijk en vochten dapper door'. Bij Laventie tot 11 uur. La Couture blijft tot tegen het middaguur van de volgende dag in Portugese handen. Een bloedbad. Ongeveer 400 doden, 6.500 krijgsgevangenen en 35 procent van de soldaten van het Expeditiekorps staan buiten spel. Het Corpo overleeft de ramp niet. De Portugezen trekken zich terug naar Ambleteuse en de kust. En dan volgt de wapenstilstand. Op 1 december 1918 wordt nog een laatste militaire parade gehouden op het vliegveld van Trézennes bij Aire... Van het station van Aire vertrekt een eerste trein met vierhonderd Portugese soldaten naar Cherbourg. Op 18 januari 1919 neemt een Portugese delegatie deel aan de Vredesconferentie van Versailles. Op 14 juli heeft een contingent van vierhonderd man een rechtmatige plaats in de overwinningssparade in Parijs. Rechtmatig na

een zeer grote opoffering: 2.160 doden, 5.524 gewonden, 6.678 krijgsgevangenen. In 1935 wordt de Portugese militaire begraafplaats van Richebourg-l'Avoué aangelegd met plaats voor 1.831 graven. De kapel Notre-Dame-de-Fatima (Onze Lieve Vrouwe van Fatima) wordt in 1976 tegenover de begraafplaats gebouwd. Op 10 november 1928 wordt het monument voor Portugese helden bij La Couture onthuld. Het monument beeldt een soldaat uit die strijdt tegen een skelet met een zeis. Aire, Roquetoire, Marthes, Saint-Venant, Laventie, Richebourg, La Couture: namen die voor altijd herinneren aan de Portugezen die meevochten in de Eerste Wereldoorlog. 'Portugal verdiende dit niet' schrijft Manuel do Nascimento in een recent werk over de Slag bij de Leie, die door de officiële Britse historici nog steeds de Slag bij Stegers of de Vierde Slag bij Ieper genoemd wordt.

LANGE TIJD een onopvallend of zelfs ontbrekend hoofdstuk in de Franse geschiedenisboeken: de deelname van Portugal aan de Eerste Wereldoorlog – ver van onbelangrijk – interesseert eindelijk Portugese, Franse, Britse onderzoekers en liefhebbers van militaire geschiedenis. En niet te vergeten genealogen en de kleinkinderen en achterkleinkinderen van deze strijders uit Lissabon, Porto of Braga die na de wapenstilstand in Frankrijk, met name in de Pas-de-Calais, zijn gebleven. In de Pas-de-Calais is het Corpo Expedicionario Portugues, Portugees Expeditiekorps, makkelijk te volgen: van Aire-sur-la-Lys naar Laventie en van La Couture naar Roquetoire via Mametz.

De Portugese troepen installeren zich in Mametz in het voorjaar van 1917 voor aanvullende instructies. Het gebruik van gasmaskers, granaten en bajonetten: de oefeningen spelen zich af in het kamp bij het gehucht Marthes. 'Een kamp waarvan de juiste ligging nu met geen mogelijkheid meer bepaald kan worden' constateert Matthieu Fontaine met enige teleurstelling. Vergeten! Ondanks dat Matthieu (30 jaar) de oudste inwoners van het dorp ondervraagd heeft. Als groot liefhebber van mondelinge historie heeft hij kunnen constateren dat 'de Eerste Wereldoorlog de poorten naar de twintigste eeuw opende.

De dorpingen hebben Britten, Indiërs, Portugezen langs zien marcheren'. Dezelfde Portugezen die hem al ruim tien jaar bezighouden. Al die jaren probeert hij een naam tot leven te brengen, die van zijn 'echte' overgrootvader. Oorlog en liefde. Hélène wordt op 14 oktober 1919 in Crecques, een ander gehucht van Mametz, geboren. Haar moeder Olga is 18 jaar oud. Haar vader is een Portugees soldaat. 'Zijn naam was verfranst in Matthieu Lérias. Hij was vrijgezel. Een donkere, golvende haardos. Hij kon lezen en schrijven en verzorgde de paarden. Olga's vader stond niet toe dat zij met hem naar Portugal vertrok. En dat is eigenlijk alles wat we weten'. Olga werd niet door haar familie veroordeeld. Ze trouwde, maar correspondeerde zeker tot in 1949 met haar Matthieu. In dat jaar werd haar laatste brief teruggestuurd omdat de soldaat gestorven was. "Olga heeft toen alle brieven verbrand" verzucht Matthieu Fontaine, kleinzoon van de in 2008 overleden Hélène. Sinds 1999 probeert Matthieu samen met zijn zus meer te weten te komen over die andere Matthieu. Niets tot 2005. De Portugese militaire archieven zwijgen als het graf. 'Er was amper iets gearchiveerd. De Eerste Wereldoorlog is een moeilijke periode in de Portugese geschiedenis'. Ook niets uit Franse archieven. Matthieu weet van researchen door zijn werk als doctorandus in moderne historie, hij geeft de moed niet op. In 2005 krijgt hij eindelijk bericht van dezelfde Portugese archieven: fotokopieën van het dossier van de vader van Hélène: Matheus

de Matos Lérias, geboren in 1895, afkomstig uit Maçao (midden in Portugal), soldaat uit het 8e artillerieregiment. In 2006 volgt een geboortebewijs. Vervolgens lange tijd niets. 'Historici zijn niet op de hoogte van dit 8e artillerieregiment!' dus volgt Matthieu Fontaine alle evenementen rond het negentigste herdenkingsjaar van de Slag bij de Leie. Hij legt contacten met Portugese verenigingen in Frankrijk en de Portugese televisie. Altijd om meer te weten te komen over Matheus. "En ik ga zeker naar Maçao in Portugal". Weer een desillusie en teleurstelling? Het maakt niet uit, Matthieu Fontaine geeft het nooit op.